

Cauza C-33/21**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție****Data depunerii:**

18 ianuarie 2021

Instanța de trimitere:

Corte suprema di cassazione (Italia)

Data deciziei de trimitere:

21 decembrie 2020

Recurenți:

Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro (INAIL)

Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)

Intimată:

Ryanair DAC

Obiectul procedurii principale

Recurs împotriva hotărârii Corte d'appello di Brescia [Curtea de Apel din Brescia] (Italia) prin care au fost respinse apelurile declarate de Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro [Institutul Național de Asigurare împotriva Accidentelor de Muncă] (denumit în continuare „INAIL”) și de Istituto nazionale della previdenza sociale [Institutul Național pentru Securitate Socială] (denumit în continuare „INPS”) împotriva hotărârii Tribunale di Bergamo [Tribunalul din Bergamo] (Italia) prin care au fost respinse acțiunile formulate de aceste instituții având ca obiect constatarea în sarcina Ryanair DAC (denumită în continuare „Ryanair”) a obligației de a asigura, în conformitate cu legislația italiană, 219 angajați repartizați la aeroportul din Orio al Serio (Bergamo, Italia) în calitate de personal navigant.

Obiectul și temeiul juridic al trimiterii preliminare

Corte di cassazione [Curtea de Casație] (Italia), instanța de trimitere, trebuie să stabilească dacă angajații unei companii aeriene cu sediul în Irlanda, repartizați la o bază de reședință situată în Italia, trebuie să fie supuși legislației italiene în materie de securitate socială.

În această privință, instanțele de grad inferior au exclus posibilitatea ca menționata companie aeriană să dispună, în Italia, de o „sucursală” sau de „reprezentanță permanentă”; astfel a fost împiedicată aplicarea dispoziției de la articolul 14 punctul 2 litera (a) subpunctul (i) din Regulamentul nr. 1408/71, potrivit căreia personalul navigant al unei întreprinderi de transport se supune legislației statului membru pe al cărui teritoriu se află sucursala sau reprezentanța permanentă respectivă.

Totuși, instanța de trimitere ridică problema posibilității de a aplica în speță dispoziția de la articolul 14 punctul 2 litera (a) subpunctul (ii) din același regulament, interpretând noțiunea de „persoană [...] angajată în principal pe teritoriul statului membru unde are reședința” pe baza criteriilor elaborate de Curtea de Justiție în raport cu noțiunea de „locul în care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea”, în sensul articolului 19 punctul 2 litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001.

Întrebarea preliminară

„Noțiunea de «persoană [...] angajată în principal pe teritoriul statului membru unde are reședința», care figurează la articolul 14 punctul 2 litera (a) subpunctul (ii) [din Regulamentul nr. 1408/71, cu modificările ulterioare] poate fi interpretată în mod analog cu cea pe care (în domeniul cooperării judiciare în materie civilă, al competenței judiciare și în materia contractelor individuale de muncă) [Regulamentul (CE) nr. 44/2001], articolul 19 punctul 2 litera (a) [din acest din urmă regulament] o definește ca desemnând «locul în care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea», tot în sectorul aerian și în ceea ce privește personalul navigant [Regulamentul (CEE) nr. 3922/91], potrivit celor enunțate în jurisprudența Curții menționată în motivare?”

Dispozițiile de drept al Uniunii invocate

Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați, cu lucrătorii care desfășoară activități independente și cu membrii familiilor acestora care se deplasează în cadrul Comunității (JO 1971, L 149, p. 2, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 26), în special articolele 13 și 14

Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și

comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 03, p. 74), în special articolul 19 punctul 2 litera (a)

Regulamentul (CEE) nr. 3922/91 al Consiliului din 16 decembrie 1991 privind armonizarea cerințelor tehnice și a procedurilor administrative în domeniul aviației civile (JO 1991, L 373, p. 4, Ediție specială, 07/vol. 2, p. 93)

Dispozițiile naționale invocate

Articolul 37 din regio decreto-legge n. 1827 – Perfezionamento e coordinamento legislativo della previdenza sociale [Decretul-lege regal nr. 1827 privind realizarea și coordonarea legislativă a securității sociale] din 4 octombrie 1935 (GURI nr. 251 din 26 octombrie 1935, suplimentul ordinar nr. 251), care prevede că asigurările pentru invaliditate și pentru limită de vârstă, pentru tuberculoză și pentru șomaj involuntar sunt obligatorii pentru persoanele de ambele sexe și de orice naționalitate care au împlinit vârsta de 15 ani, dar care nu au depășit vârsta de 65 de ani și care prestează o activitate remunerată în subordinea altor persoane.

Articolul 1 din decreto del presidente della Repubblica nr. 1124 – Testo unico delle disposizioni per l'assicurazione obbligatoria contro gli infortuni sul lavoro e le malattie professionali [Decretul Președintelui Republicii nr. 1124 privind Textul unic al dispozițiilor în materie de asigurare obligatorie împotriva accidentelor de muncă și a bolilor profesionale] din 30 iunie 1965 (GURI nr. 257 din 13 octombrie 1965, suplimentul ordinar nr. 0), care prevede obligația de asigurare la INAIL, împotriva accidentelor de muncă, a persoanelor care „sunt repartizate la mașini care nu sunt puse în mișcare direct de persoana care le utilizează, la aparate sub presiune, la aparate și echipamente electrice sau termice, precum și a persoanelor care, indiferent de situație, sunt angajate în fabrici, în laboratoare sau în medii organizate pentru lucrări, instalații sau servicii care implică utilizarea unor astfel de mașini, aparate sau echipamente. [...]”.

La articolul 4 din același act se precizează că „[f]ac obiectul asigurării: 1) persoanele care, în subordinea și sub conducerea altei persoane, prestează o activitate manuală în mod permanent sau temporar, indiferent de forma de remunerare; [...]”.

Prezentare succintă a situației de fapt și a procedurii

- 1 INPS și INAIL au solicitat în justiție constatarea în sarcina Ryanair a obligației de a asigura, în conformitate cu legislația italiană, 219 angajați repartizați la aeroportul din Orio al Serio în calitate de personal navigant, în perioada cuprinsă între luna iunie a anului 2006 și luna februarie a anului 2010, în ceea ce privește asigurarea la INPS, și între 25 ianuarie 2008 și 25 ianuarie 2013, în ceea ce privește asigurarea la INAIL.

- 2 Cererea formulată de INPS se întemeia pe constatarea în urma unei inspecții a faptului că lucrătorii își desfășurau activitatea pe teritoriul național italian și pe aplicarea, în speță, a articolului 37 din Decretul-lege regal nr. 1827/1935 și a articolului 13 din Regulamentul nr. 1408/71.
- 3 La rândul său, INAIL a constatat că aceiași lucrători erau angajați la baza de operare denumită *crew room*, care era dotată cu posturi fixe cu calculatoare personale, cu imprimante, cu telefon și cu etajere de birou care conțineau comunicări de serviciu, precum și cu faxuri și a dedus de aici că lucrătorii în cauză erau supuși obligației de asigurare la INAIL în temeiul articolelor 1 și 4 din Decretul Președintelui Republicii nr. 1124/1965 și al articolului 37 din Decretul-lege regal nr. 1827/1935.
- 4 Atât Tribunale di Bergamo [Tribunalul din Bergamo], cât și Corte d'appello di Brescia [Curtea de Apel din Brescia] au considerat neîntemeiate cererile formulate de INPS și de INAIL. În special, Corte d'appello di Brescia [Curtea de Apel din Brescia], după ce a apreciat că nu s-a făcut dovada faptului că toți cei 219 lucrători erau acoperiți de certificatele E101 prezentate de Ryanair, a procedat la determinarea legii privind securitatea socială aplicabile în temeiul Regulamentului nr. 1408/71, constatând că toți salariații în discuție fuseseră angajați cu contract de muncă irlandez, gestionat în mod concret prin directivele primite din Irlanda, și că munca prestată de acești salariați se efectua timp de 45 de minute pe zi pe teritoriul italian și, în restul zilei, pe aeronave de naționalitate irlandeză; aceasta a considerat de asemenea că Ryanair nu avea, pe teritoriul italian, o „sucursală” sau o „reprezentanță permanentă”, impusă de dreptul Uniunii pentru a stabili existența obligației de asigurare în Italia.
- 5 În plus, Corte d'appello di Brescia [Curtea de Apel din Brescia] a considerat că criteriul factorului de legătură suplimentar reprezentat de prezența, la Orio al Serio, a unei „baze de operare” a Ryanair în sensul anexeii III la Regulamentul nr. 3922/91 nu era aplicabil *ratione temporis*: astfel, acest regulament avea ca obiect armonizarea unor cerințe tehnice și a unor proceduri administrative în domeniul siguranței aviației civile, iar criteriul menționat anterior a fost extins la materia securității sociale abia în urma intrării în vigoare, în luna mai a anului 2010, a Regulamentului nr. 883/2004, astfel cum a fost modificat prin Regulamentul nr. 465/2012.
- 6 În ceea ce privește cererea formulată de INAIL, Corte d'appello di Brescia [Curtea de Apel din Brescia] a declarat că, pentru perioada ulterioară lunii aprilie 2010, eventuala aplicare a criteriului „bazei de operare” era împiedicată de lipsa totală a unor împrejurări de fapt utile pentru demonstrarea pertinentei acestui criteriu.
- 7 Împotriva hotărârii Corte d'appello di Brescia [Curtea de Apel din Brescia], INPS și INAIL au declarat recurs la Corte di cassazione [Curtea de Casație].

Prezentare succintă a motivelor trimiterii preliminare

- 8 Elementele de fapt care fac obiectul litigiului principal, reglementate la nivel național de articolul 37 din Decretul-lege regal nr. 1827/1935 și de articolele 1 și 4 din Decretul Președintelui Republicii nr. 1124/1965, intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, întrucât privesc determinarea legislației privind securitatea socială aplicabile lucrătorilor angajați de o societate cu sediul în Irlanda și membrilor echipajului navigant care desfășoară inclusiv zboruri internaționale cu baza de reședință la aeroportul Orio al Serio.
- 9 Litigiul principal are ca obiect în special interpretarea articolelor 13 și 14 din Regulamentul nr. 1408/71, aplicabil până la data intrării în vigoare (1 mai 2010) a Regulamentului nr. 883/2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială ale statelor membre ale Uniunii Europene, ca urmare a adoptării, la 16 septembrie 2009, a Regulamentului nr. 987/2009.
- 10 Corte d'appello di Brescia [Curtea de Apel din Brescia] a exclus existența în speță a factorului de legătură prevăzut la articolul 14 punctul 2 litera (a) subpunctul (i) din Regulamentul nr. 1408/71, potrivit căruia o persoană care este membră a personalului navigant al unei companii aeriene care desfășoară zboruri internaționale și care este angajată de o sucursală sau de o reprezentanță permanentă pe care această companie o are pe teritoriul unui stat membru altul decât cel în care se află sediul său se supune legislației statului membru pe teritoriul căruia se află această sucursală sau această reprezentanță permanentă. Astfel, după cum a amintit Curtea de Justiție în Hotărârea din 2 aprilie 2020, C-370/17 și C-37/18 (ECLI:EU:C:2020:260), aplicarea dispoziției respective impune să fie îndeplinite două condiții cumulative, și anume, pe de o parte, ca compania aeriană în cauză să aibă o sucursală sau o reprezentanță permanentă într-un alt stat membru decât cel în care se află sediul său și, pe de altă parte, ca persoana în cauză să fie angajată de această entitate.
- 11 Cu toate acestea, trebuie să se examineze și posibilitatea de a încadra situația de fapt în discuție în litigiul principal în cadrul dispoziției care figurează la articolul 14 punctul 2 litera (a) subpunctul (ii), potrivit căruia „dacă o persoană este angajată în principal pe teritoriul statului membru unde are reședința, ea se supune legislației statului respectiv, chiar dacă întreprinderea al cărui angajat este nu are sediul și nici o sucursală sau reprezentanță permanentă pe teritoriul respectiv”.
- 12 Astfel, în cursul procedurilor pe fond s-a constatat că: 1) la aeroportul Orio al Serio se afla o „bază de operare” a companiei aeriene care servea la gestionarea și organizarea muncii prestate de personal; 2) baza menționată era dotată cu calculatoare, cu telefoane, cu faxuri și cu etajere pentru păstrarea documentelor referitoare la personal și la zboruri; 3) spațiul bazei era utilizat de întregul personal al Ryanair pentru activitățile pregătitoare și pentru cele ulterioare fiecărui schimb; 4) la acest sediu trebuia să presteze serviciu personalul temporar inapt de zbor; 5) în locul în cauză personalul își găsea propriul punct de referință, așa-numitul „supervisor” care coordona echipajele; 6) acesta din urmă controla

personalul și, dacă era cazul, convoca personalul aflat la dispoziție la domiciliu, care nu putea fi la o distanță mai mare de o oră de aeroport.

- 13 Având în vedere aceste elemente de fapt, este necesar să se stabilească cum trebuie interpretată noțiunea de „persoană [...] angajată în principal pe teritoriul statului membru unde are reședința”, ținând seama de faptul că este vorba, astfel cum se precizează la articolul 14 punctul 2 litera (a) din Regulamentul nr. 1408/71, despre „persoana care este membră a personalului navigant al unei întreprinderi care desfășoară, pe seama altei persoane sau pentru sine, servicii internaționale de transport feroviar, rutier, aerian [...] de pasageri sau marfă”.
- 14 Textul acestei dispoziții impune să se constate desfășurarea activității principale pe teritoriul unui anumit stat membru; în acest scop, nu este rezonabil să se țină seama de naționalitatea aeronavei pe care lucrează personalul navigant, considerând aeronava menționată drept teritoriu național al statului în care este înregistrată și făcând să coincidă locul de desfășurare a activității principale cu cel al naționalității aeronavei.
- 15 O asemenea interpretare nu pare să fie corectă, pentru că este vorba despre personal navigant care, prin forța împrejurărilor, își desfășoară activitatea în principal la bordul unor aeronave; în plus, dispoziția de la articolul 14 punctul 2 litera (a) subpunctul (ii) este concepută ca o excepție în raport cu criteriul locului unde se află sediul angajatorului. Locul de desfășurare a activității principale ar trebui, probabil, să fie interpretat ca fiind locul unde se efectuează cea mai importantă parte a muncii, care trebuie înțeles în sensul de loc în care sau din care angajatul se achită în fapt de cea mai mare parte a obligațiilor sale față de angajator, dar excluzând-o pe cea prestată la bordul aeronavei, dat fiind că, în caz contrar, acest loc ar ajunge să corespundă celui prevăzut la articolul 14 punctul 2 litera (a), de la care, în schimb, dispoziția menționată constituie o derogare (după cum scoate în evidență expresia „cu toate acestea”).
- 16 Finalitatea dispoziției pare a fi, în ceea ce privește determinarea legii privind securitatea socială aplicabile, necesitatea de a face să prevaleze, în raport cu factorul de legătură reprezentat de locul unde se află sediul angajatorului, criteriul locului unde se realizează în mod efectiv aspectele esențiale ale muncii prestate, soluție care garantează într-o măsură mai mare controlul efectiv exercitat de organismele abilitate să asigure respectarea măsurilor de securitate socială, deplina lor aplicabilitate și beneficierea în cele mai bune condiții de prestațiile sociale de către persoanele interesate.
- 17 Această finalitate poate fi îndeplinită printr-o interpretare a noțiunii de „persoană [...] angajată în principal pe teritoriul statului membru unde are reședința” întemeiată pe aceleași criterii pe baza cărora Curtea de Justiție, tot în sectorul aerian și al personalului navigant, a interpretat noțiunea de „locul în care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea” prevăzută la articolul 19 punctul 2 litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001.

- 18 În această privință, trebuie amintit că, la punctul 57 din Hotărârea din 14 septembrie 2017, Sandra Nogueira și alții (C-168/16 și C-169/16, ECLI:EU:C:2017:688), Curtea de Justiție a declarat – în ceea ce privește noțiunea de „locul în care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea”, în sensul articolului 19 punctul 2 litera (a) din Regulamentul nr. 44/2001 – că criteriul statului membru în care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea trebuie interpretat în sens larg (a se vedea prin analogie Hotărârea din 12 septembrie 2013, Schlecker, C-64/12, EU:C:2013:551, punctul 31 și jurisprudența citată).
- 19 În hotărârea menționată, care se referă tot la lucrători angajați ca membri ai personalului navigant al unei companii aeriene, Curtea de Justiție a arătat că instanța unui stat membru, „[...] în cazul în care nu este în măsură să stabilească fără echivoc «locul în care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea»”, trebuie să identifice „locul din care” acest angajat se achită în principal de obligațiile sale față de angajator, iar aceasta prin căutarea și prin evaluarea unei serii de indicii, această metodă permițând să se țină seama de ansamblul elementelor care caracterizează activitatea angajatului, dar și să se prevină ca o noțiune precum „locul în care sau din care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea” să fie instrumentalizată sau să contribuie la realizarea unor strategii de eludare (a se vedea prin analogie Hotărârea din 27 octombrie 2016, D’Oultremont și alții, C-290/15, EU:C:2016:816, punctul 48 și jurisprudența citată).
- 20 În plus, având în vedere specificitatea raporturilor de muncă în sectorul transporturilor, Curtea de Justiție a furnizat, în Hotărârea din 15 martie 2011, Koelzsch (C-29/10, EU:C:2011:151, punctul 49), și în Hotărârea din 15 decembrie 2011, Voogsgeerd (C-384/10, EU:C:2011:842, punctele 38-41), mai multe indicii care pot fi luate în considerare de instanțele naționale: stabilirea statului membru în care este situat locul din care angajatul își efectuează misiunile de transport, cel în care revine după misiunile sale, primește instrucțiunile cu privire la misiunile sale și își organizează munca, precum și locul în care se află instrumentele de muncă și de asemenea locul în care sunt staționate aeronavele la bordul cărora se desfășoară activitatea în mod obișnuit.
- 21 Având în vedere aceste considerații, s-a suspendat judecarea litigiului principal, iar întrebarea preliminară menționată mai sus a fost adresată Curții de Justiție.